

بررسی اثر میانجی کیفیت حسابداری در رابطه‌ی بین مشکلات نمایندگی و کیفیت گزارشگری مالی*

حمزه دیدار
مریی گروه حسابداری، دانشگاه ارومیه
غلامرضا منصورفر
استادیار گروه حسابداری، دانشگاه ارومیه
محمد رضا پرویزی راحت
کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه ارومیه

چکیده: هدف این تحقیق بررسی اثر مستقیم مشکلات نمایندگی بر کیفیت گزارشگری مالی و اثر میانجی کیفیت حسابداری بر این رابطه در شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۸۹ است. مشکلات نمایندگی بر اساس وجوه جریان نقد آزاد، اهرم مالی و درصد مالکیت اعضاء هیئت مدیره ارزیابی شده است. برای سنجش کیفیت گزارشگری مالی از معیار کیفیت اقلام تعهدی و کیفیت حسابداری از دوره‌ی تصدی آن در شرکت استفاده شده است. برای آزمون فرضیه‌ها از دو روش رگرسیون چند متغیره براساس داده‌های تلفیقی و مدل‌سازی معادلات ساختاری (تحلیل مسیر) استفاده شده است. یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که جریان وجوه نقد آزاد دارای ارتباط منفی و معنی‌دار، اهرم مالی و درصد مالکیت اعضاء هیئت مدیرت دارای رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار با کیفیت گزارشگری مالی هستند. هرچند براساس یافته‌های مبتنی بر رگرسیون چند متغیره نقش میانجی کیفیت حسابداری بین مشکلات نمایندگی و کیفیت گزارشگری مالی تأیید نمی‌شود ولی نتایج روش معادلات ساختاری این موضوع را تأیید می‌کند.

واژگان کلیدی: کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت حسابداری، مشکلات نمایندگی، تأثیر میانجی، معادلات ساختاری.

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۰۸/۲۷ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۱/۱۲/۰۲

۱- مقدمه

گسترش و پیچیدگی روزافزون شرکت‌ها، ضرورت وجود فرایندهایی که فراهم کننده‌ی اطلاعات مورد نیاز برای تصمیم‌گیری هستند را ایجاد کرده‌است. گسترش نیاز به حسابرسی به عنوان قسمتی از فرایند انتقال اطلاعات مالی نیز در همین راستاست. در این میان، اهمیت خاص قابلیت اعتماد به گزارش حسابرسی و نیز تأثیر غیر قابل اغماض کیفیت گزارش حسابرسی در فرایند تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان (بیر و همکاران، ۲۰۰۶)، باعث اقبال عمومی به نظارت گسترده‌تر نسبت به فعالیت حسابرسان شده است. قانون ساریز آکسلی آمریکا (مصوب ۲۰۰۲)، «مقررات جدید فدراسیون حسابداری اروپا» و ایجاد «هیأت نظارتی شرکتهای سهامی عام»^۱ در آمریکا نیز به همین موضوع اشاره دارند. در ایران نیز نظارت بر کیفیت کار حسابرسان از طریق تشکیل کمیته‌های مختلف و وضع آئین‌نامه‌های گوناگون از جمله آئین‌نامه‌ی اجرایی حاکمیت شرکتی که حسابرسان ملزم به اظهار نظر پیرامون آن است، بیشتر شده است.

از سوی دیگر و بر اساس تئوری نمایندگی، مدیران مایل هستند با بیش از اندازه نشان دادن سود شرکت منافع هم‌چون پاداش و حسن شهرت و... کسب کنند. این عمل مدیران کیفیت گزارشهای مالی را کاهش داده و باعث می‌شود واقعیت‌های روی داده در شرکت به درستی منعکس نشود. لذا سهامداران برای کنترل و نظارت بر مدیریت از حسابرسان مستقل یاری می‌جویند. در این خصوص، انجام حسابرسی با کیفیت، تا حدود زیادی از نگرانی سهامداران مبنی بر کیفیت پایین گزارشهای مالی به علت تضاد منافع موجود بین سهامداران و مدیران خواهد کاست.

با عنایت به موارد فوق، تحقیق بیشتر در مورد کیفیت حسابرسی و اینکه چگونه کیفیت حسابرسی کیفیت گزارشگری مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (آی اس بی، ۲۰۰۰) امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. مطالعه‌ی حاضر نیز تلاش دارد تا نقش کیفیت حسابرسی را به عنوان متغیر میانجی در رابطه‌ی بین مشکلات نمایندگی و کیفیت گزارشگری مالی بررسی نماید.

۲- چارچوب نظری و پیشینه‌ی تحقیق

چارچوب نظری حسابداری مالی توجه خاصی به جریانهای نقدی و امکان پیش‌بینی آن دارد. در این زمینه، بیانیه‌ی شماره‌ی یک هیئت تدوین استانداردهای حسابداری مالی بیان

می‌کند: «یکی از هدفهای گزارشگری مالی فراهم آوردن اطلاعاتی است که سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر استفاده‌کنندگان بالفعل و بالقوه را در برآورد مبلغ، زمان و مخاطره دریافت‌های آینده یاری کند».

مدیران، نمایندگانی هستند که از سوی مالکان واحدهای اقتصادی به منظور مدیریت بهینه منابع منصوب می‌شوند. در این راستا، مدیران باید با ابزار گزارشگری مالی در مورد نحوه بکارگیری منابع اقتصادی تحت کنترل خود، در مقابل مالکان پاسخگو باشند. کیفیت گزارشگری مالی نیز ممکن است از برخی از عوامل مرتبط با مدیریت شرکت و مشکلات ناشی از نمایندگی تأثیر بپذیرد که در ادامه، تشریح می‌شود.

الف- مالکیت اعضای هیئت مدیره: مالکیت سهام مکانیزی است که دارای آثار انگیزشی برای همسوسازی منافع مدیران و مالکان است. با این حال، اگر سطح مالکیت اعضای هیئت مدیره اجازه‌ی تمرکز قدرت را به آنها بدهد تضاد منافع ایجاد خواهد شد (پرگولا و همکاران، ۲۰۰۴). وارفیلد و دیگران (۱۹۹۵) نشان دادند شرکت‌هایی که دارای میزان بالاتری از مالکیت مدیریتی هستند، سودهای آنها از قدرت توضیح-دهندگی بالایی برای بازده برخوردار است و همچنین دارای حجم کمتری از تعدیلات اقلام تعهدی حسابداری هستند. بر اساس یافته‌های یو (۲۰۰۶) با بالا رفتن میزان مالکیت، تمایل مدیریت به افشای اطلاعات بموقع و مربوط برای کاهش هزینه‌های ناشی از عدم تقارن اطلاعاتی افزایش می‌یابد. با این حال، مشایخ و اسماعیلی (۱۳۸۵) بین میزان مالکیت اعضای هیئت مدیره و کیفیت سود رابطه‌ای مشاهده نکردند.

ب- اهرم مالی: لفت و پیچ و دیگران (۱۹۸۱) بیان می‌کنند شرکت‌هایی که اهرم بالایی دارند، هزینه‌های نمایندگی بالاتر و بنابراین تقاضای بیشتر برای نظارت دارند و از این رو به نظرمی‌رسد کیفیت گزارشگری مالی با ساختار تأمین مالی شرکت در ارتباط باشد. بسیاری از تحقیقات از جمله دالیوال (۱۹۸۰) نشان می‌دهد هرچه نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام بالاتر باشد احتمال استفاده‌ی شرکت از رویه‌های حسابداری که منجر به افزایش سودهای مورد گزارش در دوره جاری می‌شود افزایش می‌یابد. کوهن (۲۰۰۴) به این نتیجه رسید شرکت‌هایی که اهرم بالاتری دارند با احتمال زیادی اطلاعات مالی را با کیفیت بالاتر ارائه می‌کنند.

ج- جریان وجوه نقد آزاد: عدم تخصیص بهینه‌ی منابع توسط مدیران ریشه در نظریه‌ی نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی دارد (یانگ و جیانگ، ۲۰۰۸). هنگامی که عدم تقارن اطلاعاتی وجود دارد و مکانیسم‌های هم‌سو نمودن منافع سهام‌داران و مدیران کاملاً کارا نیست، مدیران ممکن است از جریان‌های نقد آزاد استفاده نموده و طرح‌هایی با ارزش

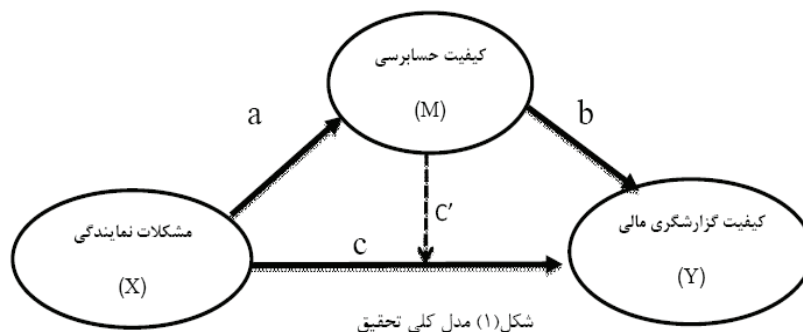
فعلی خالص منفی را جهت افزایش منافع خود به کار بگیرند که این اقدام به سرمایه‌گذاری بیش از حد منتهی می‌شود (جنسن، ۱۹۸۶). از این رو، تضاد منافع در شرکت‌هایی با جریان‌های نقد آزاد بالا، در مقایسه با شرکت‌هایی با جریان‌های نقد آزاد پایین، شدیدتر است و مدیران به منظور رسیدن به منافع شخصی خود، انگیزه‌ی بیش‌تری جهت استفاده از جریان نقد آزاد برای پذیرش سرمایه‌گذاری بیش از حد دارند (یانگ و جیانگ، ۲۰۰۸؛ بیدل و همکاران، ۲۰۰۹). بنابراین، کیفیت اطلاعات مالی، دارای ارتباط متقابل دوطرفه با یکی از مشکلات نمایندگی (جریان نقد آزاد) هستند.

د- نقش حسابرسی به عنوان عاملی برای کاهش مشکلات نمایندگی: واتس و زیمرمن (۱۹۸۳)، بیان می‌کنند که حسابرسان وظیفه‌ی کاهش هزینه‌ی نمایندگی را بر عهده دارند. براساس تئوری نمایندگی، خدمات حسابرسی باید مشکلات نمایندگی را کاهش دهند که موجب رشد تضاد منافع بین سهامداران و یا دارندگان اوراق قرضه و مدیران می‌شوند (جنسن و همکاران ۱۹۷۶). کیفیت حسابرسی میزان توانایی گزارش حسابرسی در کاهش پارازیت، سوگیری و بهبود کیفیت داده‌های حسابداری (والاک، ۱۹۸۰) و یا احتمال آن که حسابرسان نسبت به صورت‌های مالی که حاوی تحریف‌های با اهمیت است گزارش مقبول صادر نمایند (لی و همکاران، ۱۹۹۸)، است. براون و همکاران (۲۰۰۴)، با استناد به تعریف دی آنجلو کیفیت حسابرسی را چنین تعریف می‌کنند: «احتمال مشترک مربوط به اینکه حسابرسان بتوانند: ۱- نقایص سیستم حسابداری صاحبکار را کشف کرده و ۲- نقایص کشف شده را گزارش نمایند». مایرز و همکاران (۲۰۰۳)، به این نتیجه رسیدند که هرچه دوره‌ی تصدی حسابرسان بیشتر باشد شناخت او از صاحبکار و تخصص او در آن صنعت بالاتر رفته و موجب افزایش کیفیت حسابرسی خواهد شد. فریدناند و همکاران (۲۰۰۹) نیز اظهار می‌کنند که هرگاه تخصص حسابرسان در صنعت پایین باشد، در آن صورت رابطه‌ی بین دوره‌ی تصدی حسابرسان و کیفیت سود، قوی‌تر خواهد بود.

۳- روش تحقیق

۳-۱- فرضیه‌های تحقیق

براساس مدل مفهومی تحقیق (شکل ۱) برای بررسی نقش میانجی متغیر کیفیت حسابرسی، چهار فرضیه تدوین و مورد آزمون قرار گرفته‌است. لازم به ذکر است شرط وجود و بررسی نقش میانجی (فرضیه‌ی چهارم) برای متغیر M ، تحقق هر سه فرضیه‌ی اول است.

فرضیه‌ی اول: مشکلات نمایندگی کیفیت حسابداری را تحت تأثیر قرار می‌دهد. سهامداران و مدیریت شرکت برای تعدیل اثرات تضاد منافع موجود به دلیل مشکلات نمایندگی از حساب‌رسان و گزارش‌ساز حسابداری یاری می‌جویند. کیفیت بالای حسابداری خواهد توانست تا حدودی مشکلات نمایندگی را مرتفع کند. بر همین اساس فرضیه‌ی فوق شکل گرفت.

فرضیه‌ی دوم: کیفیت حسابداری کیفیت اطلاعات مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. جنین و پیوت (۲۰۰۵) معتقدند حسابداری با کیفیت، می‌تواند یکی از راه‌های جلوگیری و کاهش مدیریت سود باشد. زیرا، مؤسسه‌های حسابداری با کیفیت و دارای تخصص بالا، منابع و انگیزه‌های بیشتری برای کشف اشتباه و تقلب را دارا هستند و در نتیجه، شرکت‌هایی که صورت‌های مالی حسابداری شده ارائه می‌کنند دارای محتوای اطلاعاتی بیشتر و سود با کیفیت تری هستند.

فرضیه‌ی سوم: مشکلات نمایندگی، کیفیت اطلاعات مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. تضاد منافع میان مدیران و مالکان که مبتنی بر مشکلات نمایندگی است؛ امکان دستکاری (عمدی یا سهوی) در اطلاعات ارائه شده را قوت بخشیده، کیفیت اطلاعات را مورد تردید قرار می‌دهد. بر همین اساس فرضیه‌ی فوق را می‌توان تدوین کرد. با در نظر گرفتن مبانی سه فرضیه‌ی فوق و با فرض اثبات آنها، فرضیه‌ی چهارم به شرح زیر قابل تصور خواهد بود:

فرضیه‌ی چهارم: مشکلات نمایندگی از طریق نقش میانجی متغیر کیفیت حسابداری، کیفیت اطلاعات مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۳-۲- جامعه و نمونه آماری

شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، جامعه‌ی آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهند و دوره‌ی مورد تحقیق سالهای مالی ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹ است. با اعمال معیارهای زیر و روش حذف سیستماتیک در نهایت، ۱۲۷ شرکت (۸۸۹ سال-شرکت) به عنوان نمونه‌ی نهایی انتخاب شدند. ۱- شرکت وقفه‌ی معاملاتی بیشتر از شش ماه نداشته باشد. ۲- سال مالی شرکت به ۲۹ اسفند ختم و در دوره‌ی مورد مطالعه، سال مالی خود را تغییر نداده باشد. ۳- جزء بانکها و مؤسسات مالی نباشد، زیرا افشاهای مالی و ساختارهای اصول حاکمیت شرکتی در آنها متفاوت است.

۳-۳- متغیرهای تحقیق و نحوه‌ی اندازه‌گیری آنها

کیفیت گزارشگری مالی: در این تحقیق، از کیفیت اقلام تعهدی اختیاری مدل تعدیل شده جونز ارائه شده توسط دچو و همکاران (۱۹۹۵)، برای اندازه‌گیری کیفیت گزارشگری مالی به شرح زیر استفاده شده است:

$$\frac{TAC_{it}}{TA_{it-1}} = a_{0j} \left(\frac{1}{TA_{it-1}} \right) + a_{1j} \left(\frac{(\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it})}{TA_{it-1}} \right) + a_{2j} \left(\frac{PPE_{it}}{TA_{it-1}} \right) + e_{it}$$

TAC_{it} = جمع اقلام تعهدی (سود قبل از اقلام غیرمترقبه منهای جریانهای نقدی عملیاتی) در سال t برای شرکت مورد مطالعه‌ی j .

TA_{it-1} = جمع داراییها در سال $t-1$ برای شرکت مورد مطالعه‌ی j .

ΔREV_{it} = تغییرات درآمد طی سال $t-1$ تا t برای شرکت مورد مطالعه‌ی j .

ΔREC_{it} = تغییرات حسابها و اسناد دریافتنی طی سالهای $t-1$ تا t برای شرکت مورد مطالعه‌ی j .

PPE_{it} = مبلغ ناخالص اموال، ماشین آلات و تجهیزات در سال t برای شرکت تحت مطالعه‌ی j .

e_{it} = مجموع خطای رگرسیون. در این تحقیق تفاوت قدر مطلق مقادیر e_{it} با عدد یک به عنوان معیار کیفیت گزارشگری مالی استفاده شده است.

کیفیت حسابرسی: برای تعیین کیفیت حسابرسی از «دوره‌ی تصدی حسابرسی» استفاده می‌شود (مایرزو همکاران، ۲۰۰۳). «دوره‌ی تصدی حسابرسی» عبارت است از تعداد سال-

هایی که شرکت، حسابرس خود را تغییر نداده است، یا به عبارت دیگر تعداد سال‌هایی که حسابرس در استخدام یک شرکت باقی مانده است.

مشکلات نمایندگی شرکت‌ها: به تبعیت از میتینن (۲۰۰۷) مشکلات نمایندگی شرکت‌ها، بوسیله‌ی سه متغیر اهرم مالی، مالکیت مدیریت و وجوه جریان نقد آزاد اندازه‌گیری شده‌اند.

مالکیت اعضای هیئت مدیره: میزان مالکیت مدیریت به صورت زیر اندازه‌گیری می‌شود:

$$BODO_{i,t} = \left(\frac{DIR\ STOCKS_{i,t}}{TOTAL\ STOCKS_{i,t}} \right) * 100$$

که در آن:

$DIR\ STOCKS_{i,t}$ = تعداد سهام تحت مالکیت اعضای هیئت مدیره

$TOTAL\ STOCKS_{i,t}$ = مجموع تعداد سهام در جریان شرکت

اهرم مالی: اهرم مالی به مفهوم میزان استفاده از بدهی در ساختار سرمایه شرکت است. این متغیر به صورت زیر اندازه‌گیری می‌شود:

که در آن:

$TL_{i,t}$ = مجموع بدهی‌ها و $TA_{i,t}$ = مجموع دارایی‌ها

وجوه جریان نقد آزاد:

برای محاسبه‌ی جریان نقد آزاد از مدل لی هن و پولسن (۱۹۸۹) که از رابطه‌ی زیر محاسبه می‌شود استفاده شده است:

$$FCF = (INC - TAX - INTEXP - CSDIV) / ASSET$$

FCF: جریان‌های نقد آزاد INC: سود عملیاتی قبل از کسر هزینه استهلاک

TAX: مالیات بر درآمد INTEXP: هزینه‌ی بهره

CSDIV: سود پرداختی به سهامداران عادی ASSET: جمع ارزش دفتری دارایی‌ها

۴- یافته‌های تحقیق

نگاره‌ی ۱، آمار توصیفی متغیرها را طی دوره‌ی پژوهش نمایش می‌دهد.

نگاره‌ی ۱: آمار توصیفی متغیرها طی دوره‌ی پژوهش

متغیرها نتایج	اهرم مالی	وجوه جریان نقد آزاد	درصد مالکیت هیئت مدیره	دوره‌ی تصدی حسابرس	کیفیت گزارشگری مالی
میانگین	۰/۶۶۳	۰/۰۶۰	۷۷/۸۴۸	۲/۹۲۷	۰/۸۹۹
میانه	۰/۶۶۰	۰/۰۵۰	۷۹/۹۹۷	۲/۰۰۰	۰/۹۳۳
ماکزیمم	۲/۷۶۰	۱/۵۶۴	۹۹/۵۹۹	۷/۰۰۰	۰/۹۹۹
مینیمم	۰/۱۰۰	-۰/۴۲۷	۱۰/۳۷۳	۱/۰۰۰	۰/۰۰۸
انحراف معیار	۰/۱۹۳	۰/۱۲۹	۱۲/۴۲۴	۱/۸۵۰	۰/۱۱۰

با توجه به نتایج نگاره‌ی ۱، به طور میانگین ۸۵/۷۷ درصد از سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس تهران در اختیار هیئت مدیره‌ی این شرکت‌ها قرار دارد، همچنین، میانگین دوره‌ی تصدی حسابرس (۲/۹۳ سال) بیانگر آن است که بطور میانگین حسابرسی شرکت‌های بورس تهران برای حدوداً ۳ دوره متوالی توسط یک موسسه‌ی حسابرسی انجام گرفته است. میانگین اهرم مالی نیز بیانگر آن است که در حدود ۶۶ درصد داراییهای شرکت‌ها از محل استقراض تأمین مالی شده است. همچنین وجوه جریان نقد آزاد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در حدود ۶ درصد از داراییهای این شرکت‌ها است. ضمناً میانگین کیفیت گزارشگری مالی نیز به میزان حدود ۹۰ درصد بوده است.

۴-۱-آزمون فرضیه‌ها

براساس نتایج ارائه شده در نگاره‌ی ۲، تمامی جملات خطای موجود در مدل‌های تحقیق ناهمسانی واریانس دارند، برای رفع این مشکل از روش رگرسیونی EGLS استفاده شده است. نتایج آزمون خود همبستگی نیز نشان می‌دهد که فقط جملات خطای موجود در مدل اول خود همبستگی دارند که برای این مشکل از رفع خود همبستگی درجه دوم استفاده شده است.

نگاره‌ی ۲: نتایج آزمون ناهمسانی واریانس و خود همبستگی در فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌های تحقیق	آزمون ناهمسانی واریانس LR		آزمون خود همبستگی وولدریج	
	آماره	احتمال chi2	آماره	احتمال F
فرضیه‌ی اول	۲۰۷/۸۴	۰/۰۰۰۱	۱۲۱/۴۴۱	۰/۰۰۰۱
فرضیه‌ی دوم	۷۵۹/۶۳	۰/۰۰۰۱	۰/۴۵۱	۰/۵۰۳
فرضیه‌ی سوم	۷۳۸/۹۱	۰/۰۰۰۱	۱/۵۱۹	۰/۲۲۰
فرضیه‌ی چهارم	۷۳۴/۴۹	۰/۰۰۰۱	۱/۵۲۲	۰/۲۱۹

فرضیه‌ی اول: مشکلات نمایندگی، کیفیت حسابرسی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.
نگاره‌ی ۳ نتایج مربوط به آزمون فرضیه‌ی اول را نشان می‌دهد.

نگاره‌ی ۳: نتایج آزمون فرضیه‌ی اول

متغیر وابسته: دوره تصدی حسابرس		رگرسیون به روش EGLS	
احتمال	آماره‌ی t	ضرایب	متغیر
۰/۰۰۰۴	۳/۵۷۵	۰/۲۱۲	وجوه جریان نقد آزاد
۰/۰۰۰۱	۴/۶۹۲	۰/۱۹۸	اهرم مالی
۰/۰۰۰۱	-۷/۶۰۶	-۰/۰۰۴۴	درصد مالکیت هیئت مدیره
۵۰/۸۸۰	آماره‌ی F	۰/۹۲۹	ضریب تعیین
۰/۰۰۰۱	احتمال F	۰/۹۱۱	ضریب تعیین تعدیل شده
۲/۱۹۴			آماره دوربین واتسون

با توجه به نگاره‌ی فوق احتمال F بیانگر آن است که مدل در حالت کلی معنی‌دار است. از طرف دیگر ضریب تعیین نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل توان توضیح‌دهندگی متغیر وابسته را در سطح بالایی (۹۱ درصد) دارا هستند. همچنین آماره‌ی دوربین واتسون نیز در بازه قابل قبول (بین ۱/۵ تا ۲/۵) قرار دارد. توجه به نگاره‌ی ۳ این نکته را نیز روشن می‌سازد که بین وجوه جریان نقد آزاد و دوره‌ی تصدی حسابرس رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این بدین معنی است که با افزایش وجوه جریان نقد آزاد (مشکلات نمایندگی)، ذینفعان متقاضی انجام حسابرسی با کیفیت بالاتری خواهند بود. همچنین بین اهرم مالی با دوره‌ی تصدی حسابرس رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. بالا بودن اهرم مالی نشان‌دهنده کمتر بودن مشکلات نمایندگی است. پس، رابطه‌ی مثبت بین اهرم مالی و دوره‌ی تصدی حسابرس نشان می‌دهد که هر چه حسابرسی با کیفیت بیشتری انجام شود

مشکلات نمایندگی کاهش خواهد یافت. معنی‌داری و منفی بودن رابطه‌ی بین درصد مالکیت هیئت مدیره با دوره‌ی تصدی حسابرسی نیز بدان معنی است که هر چه درصد مالکیت هیئت مدیره از سهام شرکت بیشتر شود کیفیت حسابرسی کاهش خواهد یافت و در نهایت نتایج فوق نشان از تایید فرضیه‌ی اول دارد.

فرضیه‌ی دوم: کیفیت حسابرسی کیفیت گزارشگری مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

نگاره‌ی ۴: نتایج آزمون فرضیه دوم

متغیر وابسته: کیفیت گزارشگری مالی		رگرسیون به روش EGLS	
احتمال	آماره‌ی t	ضریب	متغیر
۰/۰۱۱	۲/۵۶۵	۰/۰۰۹	دوره‌ی تصدی حسابرس
۶/۵۸۷	آماره F	۰/۰۰۷	ضریب تعیین
۰/۰۱۰	احتمال F	۰/۰۰۶	ضریب تعیین تعدیل شده
۱/۸۳۶			آماره‌ی دوربین واتسون

بر اساس نتایج نگاره‌ی ۴ احتمال آماره‌ی F (۰/۰۱)، نشان می‌دهد که مدل در حالت کلی معنی‌دار است و آماره‌ی دوربین واتسون (۱/۸۳) نیز در بازه‌ی قابل قبول قرار دارد. نتایج نگاره بیان می‌کند که بین دوره‌ی تصدی حسابرس و کیفیت گزارشگری مالی یک رابطه‌ی معنی‌دار و مثبت وجود دارد. این رابطه نشان می‌دهد که هر چه دوره‌ی تصدی حسابرس در یک شرکت بیشتر شود یعنی حسابرس برای چندین سال متمادی در یک شرکت باقی بماند و هیئت مدیره شرکت اقدام به تعویض حسابرس ننماید کیفیت ارقام تعهدی در آن شرکت افزایش خواهد یافت. نتیجه‌ی حاصل از آزمون این فرضیه نشان می‌دهد که افزایش دوره‌ی تصدی حسابرس افزایش کیفیت گزارشگری مالی را به دنبال خواهد داشت.

فرضیه‌ی سوم: مشکلات نمایندگی، کیفیت گزارشگری مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. با توجه به نتایج نگاره‌ی ۵، احتمال آماره‌ی F (۰/۰۰۰۱) بیانگر آن است که مدل در حالت کلی معنی‌دار است، همچنین آماره‌ی دوربین واتسون (۲/۱۵۹) نیز در بازه‌ی قابل قبولی قرار دارد. ضریب تعیین نیز نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل این تحقیق توانایی توضیح دهندگی متغیر وابسته را تا حد ۳۶ درصد دارا هستند.

نگاره ۵: نتایج آزمون فرضیه‌ی سوم

متغیر وابسته: کیفیت اطلاعات مالی		رگرسیون به روش EGLS	
احتمال	آماره‌ی t	ضرایب	متغیر
۰/۰۰۰۱	-۶/۹۳۸	-۰/۳۰۸	وجوه جریان نقد آزاد
۰/۰۰۰۱	۳/۹۴۸	۰/۱۱۷	اهرم مالی
۰/۰۶۸	۱/۸۲۶	۰/۰۰۱۱	درصد مالکیت هیئت مدیره
۳/۳۵۶	آماره‌ی F	۰/۳۶۳	ضریب تعیین
۰/۰۰۰۱	احتمال F	۰/۲۵۵	ضریب تعیین تعدیل شده
۲/۱۵۹			آماره‌ی دوربین واتسون

بر اساس نتایج فوق بین وجوه جریان نقد آزاد و کیفیت اقلام تعهدی که شاخصی برای اندازه‌گیری کیفیت اطلاعات مالی است یک رابطه‌ی منفی و معنی‌دار وجود دارد. این بدان معنی است که بالا بودن وجوه جریان نقد آزاد، اطلاعات مالی با کیفیت پایینی را در پی خواهد داشت چرا که وجوه جریان نقد آزاد نشان‌دهنده این موضوع است که از وجوه نقد به خوبی استفاده نشده و در محل مناسبی سرمایه‌گذاری صورت نگرفته است. بطور خلاصه، می‌توان گفت که با افزایش مشکلات نمایندگی کیفیت اطلاعات مالی کاهش یافته است. بین اهرم مالی و کیفیت اقلام تعهدی نیز یک رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار وجود دارد. این بدان معنی است که با بالا بودن اهرم مالی کیفیت اطلاعات مالی بهبود یافته است بنابراین، بالا بودن اهرم مالی و وجود نظارت مضاعف از طریق اعتباردهندگان باعث کاهش مشکلات نمایندگی و افزایش کیفیت اطلاعات مالی شده است.

همچنین، نگاره ۵ بیانگر آن است که بین درصد مالکیت هیئت مدیره و کیفیت اقلام تعهدی یک رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد. در تفسیر این نتیجه می‌توان گفت که با افزایش درصد مالکیت هیئت مدیره از سهام شرکت که عمدتاً مربوط به سهامداران نهادی بوده است، کیفیت گزارشگری مالی بهتر شده است.

فرضیه چهارم: مشکلات نمایندگی از طریق نقش میانجی متغیر کیفیت حسابرسی، کیفیت اطلاعات مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

آزمون معنی‌داری نقش میانجی کیفیت حسابرسی: متغیر میانجی، متغیری کمی یا کیفی است که جهت یا میزان رابطه‌ی میان متغیرهای مستقل و وابسته را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برای آزمون معناداری نقش متغیر میانجی بر اساس نتایج بدست آمده از برآزش و نتایج مدل‌های قبلی از آزمون سوبل^۲ استفاده شده است (کنی و همکاران ۱۹۹۸). بر اساس

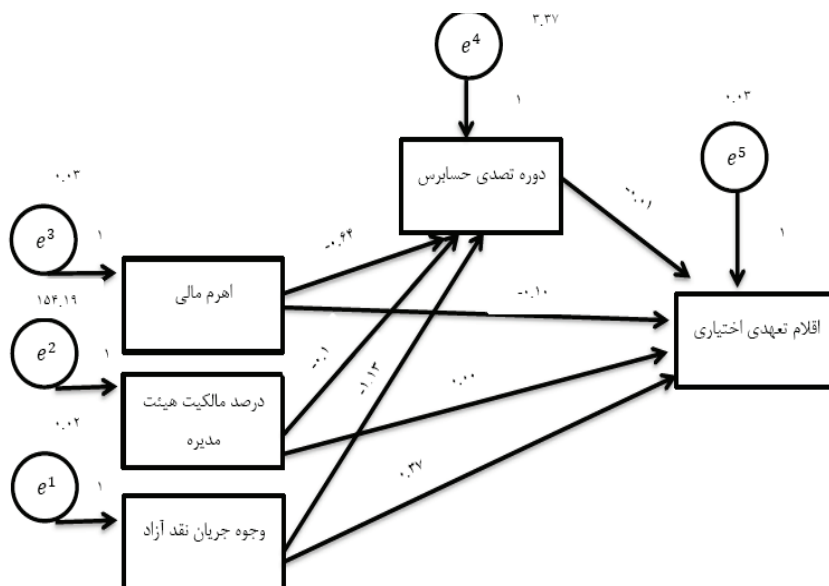
نتایج آزمون از آنجا که هیچ کدام از آماره‌های محاسبه شده در سطح معنی داری ۵ درصد قرار ندارد پس وجود رابطه‌ی میانجی بین متغیرها تأیید نمی‌شود (نگاره ۶).

نگاره ۶: نتایج آزمون سویل

متغیر	آماره t	احتمال
وجوه جریان نقد آزاد	-۱/۲۵۵	۰/۲۱۰
اهرم مالی	-۱/۲۸۸	۰/۱۹۸
درصد مالکیت هیئت مدیره	۱/۳۲۰	۰/۱۸۷

۴-۲- آزمون مدل کلی تحقیق بر اساس معادلات ساختاری

بنا به مدل مفهومی تحقیق، این پژوهش دارای ۵ متغیر مشاهده‌پذیر بشرح: اهرم مالی، وجوه جریان نقد آزاد، درصد مالکیت هیئت مدیره، دوره‌ی تصدی حسابرسی و کیفیت اقلام تعهدی است. برای پاسخ به این پرسش که آیا متغیرهای مشاهده‌پذیر مستقل می‌توانند متغیرهای وابسته مشاهده‌پذیر را اندازه‌گیری کنند از مدل معادلات ساختاری مبتنی بر تحلیل مسیر و نرم‌افزار Amos استفاده شده است. شکل ۲ نمای مدل نهایی و اصلاح شده خروجی را نشان می‌دهد.

شکل ۲ مدل نهایی و خروجی اصلاح شده تحقیق بر اساس مدل معادلات ساختاری

در تحلیل نتایج مدل معادلات ساختاری برای پاسخ بدین پرسش که آیا مدل بازنمایی شده توسط داده‌ها، مدل اندازه‌گیری پژوهش را تأیید می‌کند یا خیر از معیارهای برازش استفاده می‌شود. در بررسی ارتباط مشکلات نمایندگی و کیفیت گزارشگری مالی با استفاده از مدل معادلات ساختاری، خروجی نرم افزار نشان‌دهنده‌ی مناسب بودن مدل ساختاری برازش یافته برای آزمون فرضیه‌ها است (نسبت χ^2/df کمتر از یک (۰/۲۰) است. میزان ۱ $AGFI=0.99$ $GFI=1$ $RMSEA=0.000$ نیز نشان‌دهنده‌ی مناسب بودن برازش مدل ساختاری است. به عبارت دیگر، داده‌های مشاهده شده تا میزان زیادی منطبق بر مدل مفهومی پژوهش است.

۴-۳- نتایج مدل معادلات ساختاری

نتایج آزمون مدل‌های مرتبط با فرضیه‌های پژوهش در قالب مدل معادلات ساختاری در نگاره‌ی ۸ ارائه شده است.

نگاره‌ی ۸: نتایج آزمون مدل‌های مرتبط با فرضیه‌های پژوهش در قالب یک مدل معادلات ساختاری

نتیجه	ضرایب برآوردی		مسیر در مدل	مسیرهای مربوط به فرضیه‌های پژوهش:
	مقدار	احتمال		
تایید	-۰/۶۳۸	۰/۰۵۵	← کیفیت حسابرسی	اهرم مالی
تایید	-۱۱۲۷	۰/۰۲۴	← کیفیت حسابرسی	وجوه جریان نقد آزاد
تایید	-۰/۰۱۲	۰/۰۱۷	← کیفیت حسابرسی	درصد مالکیت هیئت مدیره
تایید	-۰/۰۰۹	۰/۰۰۵	← کیفیت گزارشگری مالی	کیفیت حسابرسی
تایید	-۰/۱۰۵	۰/۰۰۱	← کیفیت گزارشگری مالی	اهرم مالی
رد	۰/۰۰۱	۰/۱۰۱	← کیفیت گزارشگری مالی	درصد مالکیت هیئت مدیره
تایید	۰/۳۷۲	۰/۰۰۰	← کیفیت گزارشگری مالی	وجوه جریان نقد آزاد
تایید	۰/۰۰۶	۰/۰۰۲۷	← کیفیت گزارشگری مالی ← کیفیت حسابرسی	اهرم مالی
رد	۰/۰۳۶	۰/۱۰۵۶	← کیفیت گزارشگری مالی ← کیفیت حسابرسی	وجوه جریان نقد آزاد
تایید	۰/۰۰۷	۰/۰۶۰۹	← کیفیت گزارشگری مالی ← کیفیت حسابرسی	درصد مالکیت هیئت مدیره

بر اساس نتایج فوق کیفیت حسابرسی در رابطه‌ی بین وجوه جریان نقد آزاد و کیفیت گزارشگری مالی به عنوان متغیر میانجی شناخته می‌شود چرا که مقدار احتمال آماره‌ی آزمون مذکور نشان از تأیید این امر در سطح اطمینان ۹۵ درصد است. همچنین مقدار احتمال آماره مربوط به درصد مالکیت هیئت مدیره نیز نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۰ درصد کیفیت حسابرسی در رابطه بین درصد مالکیت هیئت مدیره و کیفیت گزارشگری مالی به عنوان متغیر میانجی شناخته می‌شود. بنابراین می‌توان گفت که بر اساس آزمون مدل مفهومی تحقیق بر اساس مدل معادلات ساختاری نقش کیفیت حسابرسی به عنوان متغیر میانجی در رابطه بین مشکلات نمایندگی و کیفیت گزارشگری مالی تأیید شده است.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

در بررسی فرضیه‌ی اول مشخص شد که وجوه جریان نقد آزاد با دوره‌ی تصدی حسابرسان رابطه‌ی مثبت دارد لذا شرکت‌هایی که نقدینگی بالایی دارند و با اعتباردهندگان ارتباط بیشتری دارند، مدت زمان بیشتری با یک حسابرسان همکاری می‌کنند. پس اقدام به تعویض حسابرسان در زمان‌های کوتاه، نشانه‌ای از وجود مشکلات نمایندگی در شرکت است که مراجع نظارتی و سهامداران باید به این امر توجه داشته باشند. این نکته باید مورد توجه افرادی که تصمیم به سرمایه‌گذاری در سهام چنین شرکت‌هایی می‌گیرند نیز باشد.

رابطه‌ی مثبت بین اهرم مالی و دوره‌ی تصدی حسابرسان این نتیجه را بیان می‌دارد که بالا بودن دوره‌ی تصدی حسابرسان در یک شرکت مشکلات نمایندگی را کاهش خواهد داد. در بررسی فرضیه‌ی دوم، روشن شد که بالا بودن دوره‌ی تصدی حسابرسان منجر به افزایش کیفیت گزارشگری مالی خواهد شد. پس، مراجع نظارتی در صورتی که بتوانند دوره‌ی تصدی حسابرسان را بیشتر کنند این امر منجر به افزایش کیفیت گزارشگری مالی خواهد شد.

نتایج کلی حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که کیفیت حسابرسان به عنوان یک متغیر میانجی رابطه‌ی بین مشکلات نمایندگی و کیفیت اطلاعات مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد بنابراین، به عنوان یک مکانیزم کنترلی قوی قادر خواهد بود تا کیفیت گزارشگری مالی را بهبود ببخشد. لذا پیشنهاد می‌شود تا با اتخاذ تدابیر لازم در جهت بهبود کیفیت حسابرسان از طریق ملاحظه دوره‌ی تصدی آن و فعالیت مؤسسات حسابرسان بصورت تخصصی و ایجاد بسترهای لازم جهت تأسیس مؤسسه‌های بزرگ حسابرسان در بخش خصوصی صورت بگیرد. با این حال، ممکن است طولانی بودن تصدی حسابرسان استقلال حسابرسان

را با خطر مواجه نماید. بنابراین، توصیه می‌شود، به سهامداران جزء در تعیین حسابرسان نقش بیشتر داده شود تا این که استقلال حسابرس خدشه‌دار نشود. الزام سازمان بورس به تغییر حسابرس توسط شرکت‌ها مسلماً نشانگر نگرانی دست-اندرکاران و مسئولان بورس اوراق بهادار در رابطه با موضوع استقلال حسابرس و کیفیت حسابرسی بوده‌است. اما براساس نتایج این تحقیق بالا بودن دوره‌ی تصدی حسابرس منجر به افزایش کیفیت اطلاعات مالی شده‌است، لذا پیشنهاد می‌شود در مورد این دستورالعمل تأمل بیشتری صورت بگیرد.

در نهایت پیشنهاد می‌شود در ساختار سرمایه‌ی شرکتها ترکیب مناسب و متعادلی از استقراض (نسبت اهرمی) و مالکیت نهادی (سهامداران عمده) باشد و همچنین ارزیابی استفاده‌ی بهینه از وجوه جریان نقد آزاد در شرکت‌ها مورد توجه و مذاقه بیشتر ذینفعان قرار بگیرد.

یادداشت‌ها

1-sobel test

2-<http://quantpsy.org/sobel/sobel.htm>

کتابنامه

الف) فارسی

- ۱- تقفی، علی، بولو، قاسم، محمدیان، محمد. (۱۳۹۰). «کیفیت اطلاعات حسابداری سرمایه‌گذاری بیش از حد و جریان نقد آزاد»، پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز دوره‌ی سوم شماره‌ی دوم، پیاپی ۶۱/۳ صص ۶۳-۳۷.
- ۲- سرمد، زهره، بازرگان، عباس، حجازی، الهه. (۱۳۸۰). «روش‌های تحقیق در علوم رفتاری». چاپ پنجم، تهران: انتشارات آگاه.
- ۳- کمیته‌ی تدوین استانداردهای حسابداری. (۱۳۸۶). «استانداردهای حسابداری»، چاپ نهم، انتشارات سازمان حسابرسی، تهران.
- ۴- مشایخ، شهناز، اسماعیلی، مریم. (۱۳۸۵). «بررسی رابطه‌ی بین کیفیت سود و برخی از جنبه‌های اصول راهبردی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس تهران»، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۵.

۵- نیکومرام، هاشم، بادآورنهندي، یونس. (۱۳۸۸). «تبيين و ارائه‌ی الگویی برای تعیین و ارزیابی عوامل مؤثر بر انتخاب کیفیت گزارشگری مالی در ایران». *فرا سوی مدیریت*. سال دوم، شماره ۸، صص ۱۸۷-۱۴۱.

ب) انگلیسی

- 6- Beyer, A. and Sridhar. (2006). "Effects of Multiple Clients on Audit Reports". *Journal of Accounting Research* 44(1):29-51.
- 7- Biddle, G.; G. Hilary; and R. S. Verdi. "How Does Financial Reporting Quality Relate to Investments Efficiency?" *Journal of Accounting and Economics* 48 (2009): 112-131.
- 8- Brown, H. L., and K. M. Johnstone. 2004. Effects of Engagement Risk and Auditor Experience on the Process and Outcomes of Client-Auditor Negotiation. *Working paper*. University of Wisconsin-Madison.
- 9- Cohen, A. D., (2004), "Financial Reporting Quality Choice: Determinants and Consequences", *A Dissertation*, Northwestern University.
- 10- Committee on Basic Auditing Concepts. A statement of Basic Auditing Concepts. Sarasota, *Florida American Accounting*.
- 11- Cook, E. and Kelley, T., 1988. Auditor stress and time budgets. *The CPA Journal*, July, pp 83 – 86.
- 12- DeAngelo, L. E. (1981). "Auditor Size and Audit Quality". *Journal of Accounting and Economics*. Vol. 3, No. 3: 183-199.
- 13- Dechow, Sloan & Sweeney (1995). Detecting earnings management. *The Accounting Review* 70:2, 193-225.
- 14- Dhaliwal, D. S. "The Effect of the Firm's Capital Structure on the Choice of Accounting Methods." *The Accounting Review* (January, 1980).
- 15- FASB, (1978), "Objectives of Financial Reporting by Business Enterprise", *Statement of Financial Accounting Concepts* No. 1.

- 16- Ferdinand AG, Simon Y, Jaggi B(2009). Earnings quality: Some evidence on the role of auditor tenure and auditors' industry expertise. *Journal of Accounting and Economics* 2009; 47: 265–287.
- 17- Ghasemi, Vahid. (2010). Structural equation modeling in social researches using amos graphics. *Tehran: Jammeeshenasan Press (in persian)*.
- 18- Graham, R. J., C. R., Harvey, and S., Rajgopal, (2005), "The Economic Implications of Corporate Financial Reporting", *Journal of Accounting & Economics*. 40, 3–73.
- 19- Hagerman, L. R., and E. M. Zmijewski, (1979), "Some Economic Determinants of Accounting Policy Choice", *Journal of Accounting & Economics* 1, 141 – 161.
- 20- Hodge, F., P. Hopkins, and J. Pratt. 2000. "Classification Discretion, Reporting Reputation, and Disclosure Credibility: The Case of Hybrid Securities". *Working Paper, Indiana University*.
- 21- ISB (2000). A Conceptual Framework for Auditor Independence. *Independence Standards Board (DM 00-1)*.
- 22- Janin and Piot. (2005). "Audit Quality and Earnings Management in France", *Working Paper*.
- 23- Jensen & Meckling (1976). Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics* 3:4, 305–360.
- 24- Kenny, D. A., Kashy, D. A., & Bolger, N. (1998). Data analysis in social psychology. In D. Gilbert, S. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (Vol. 1, 4th ed., pp. 233-265). Boston, MA: McGraw-Hill.
- 25- Krishnan, J., & Schauer, P. C. (2001). Differences in quality among audit firms. *Journal of Accountancy*, 192(1), 85
- 26- Lee, C. W. J., & Gu, Z. 1998. Low-balling, legal liability and auditor independence. *The Accounting Review*, 73 (4): 533-555.

- 27- Leftwich R. 1981. Evidence of the impact of mandatory changes in accounting principles on corporate loan agreements. *Journal of Accounting and Economics* 3(1): 3–37.
- 28- Miettinen, Johanna (2012). "Audit quality and the relationship between auditee's agency problems and financial information quality: Research proposal" *Contents lists available at SSRN, University of Vaasa*.
- 29- Myers, J. N., Myers, L. A., & Omer, T. C. (2003). "Exploring the Term of the Auditor–client Relationship and the Quality of Earnings: A Case for Mandatory Auditor Rotation?", *Accounting Review*, Vol. 78, 779–800.
- 30- Pawlina, G and Renneboog, L. (2005). Is investment cash-Flow sensitivity caused by the agency costs or asymmetric information? *Evidence from the UK. Tilburg University. Discussion Paper*, 23.
- 31- Pergola, M. T., W. J., Gilbert, and A., Jenzarli, (2004), " Effects of Corporate Governance and Board Equity Ownership on Earnings Quality", *Working Paper, University of Tampa*.
- 32- Tie, R. (1999). Concerns over auditing quality complicate the future of accounting. *Journal of Accountancy*, 188(6), 14-15.
- 33- Wallace, W., 1980, The Economic Role of the Audit in Free and Regulated Markets ,*Touche Ross Teaching Tool*.
- 34- Warfield, T.D., J.J. Wild and K.L. Wild (1995), 'Managerial Ownership, Accounting Choices, and Informativeness of Earnings,' *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 20, pp. 61±91.
- 35- Watts RL, Zimmerman JL.(1983), Agency problems, auditing, and the theory of the firm: some evidence. *Journal of Law Economic*, 26: 613 – 633.
- 36- Wu, S., (2006), "Managerial Ownership and Earnings Quality", *Working Paper*, University of British Columbia.
- 37- Yang, J., and Jiang, Y. (2008). Accounting information quality, free cash flow and overinvestment: A Chinese study. *The Business Review*, (1):159-166.